

LOGICKÝ POSTUP A PRAKTICKÉ PŘÍKLADY K PROKÁZÁNÍ VYLOUČENÍ DOBRA VĚRNOSTI (*bonum fidei*)

»Závazné presumpce jurisprudence Římské roty a její praktická aplikace
(Art. 216, § 2 IDC)«

Karel Orlita

1. Koncept dobra věrnosti (jednota a věrnost):

Dobro věrnosti »je vzájemná věrnost manželů při naplňování manželské smlouvy, takže to, co z této smlouvy podle božského zákona náleží jedině manželskému partnerovi, mu není odmítáno a není poskytováno komukoli jinému«¹, to jest »povinnost zachovávat věrnost«², což »spočívá ve vzájemné věrnosti, již jsou obě strany povinny zachovávat jak pozitivně, tzn. při poskytnutí svého těla druhému, tak negativně, tzn. jeho neposkytováním nikomu jinému«³. Stejně tak psal např. Gasparri v pojednání o podmínce proti podstatě manželství: »Proti jednotě je podmínka: „jestliže mi bude možné vzít si jinou“. Proti manželské věrnosti: „jestliže svolíš k cizoložství pro zisk“.«⁴. »V praxi se pod pojmem „dobro věrnosti“ může chápat zmiňovaná podstatná vlastnost „jedinosti“, tedy lze v manželství přičítat „věrnosti“ a „jedinosti“ též význam, jakkoli – jak uvedeme dále – ve vlastním slova smyslu se od sebe tyto známky naprosto liší. „Jedinost“ totiž sama o sobě předpokládá monogamní manželství a odporuje polygynii a polyandrii; kdežto „věrnost“ může být vyloučena i při zachování monogamie.«⁵.

2. Vyloučení pozitivním úkonem vůle

a) samo o sobě nepostačuje trvalé souži-

tí s milencem či milenkou započaté již před svatbou ani cizoložství; b) rozlišujeme mezi právem a výkonem tohoto práva.⁶ Dobro věrnosti připouští rozlišení mezi právem a výkonem práva; podle všeobecné a stálé jurisprudence našeho soudu samotný záměr cizoložit, pojatý před svatbou, nestačí jako překážka manželství, nýbrž vyžaduje se vyloučení tohoto práva pozitivním úkonem vůle, jelikož poskytnutí práva může obstát i bez jeho naplnění. Zmíněné rozlišení mezi právem a výkonem práva musí být správně chápáno. Rozlišení mezi právem a výkonem práva lze dobře uplatnit zvláště v takových případech, kdy je sice úmysl předat výlučné právo spojen s vůlí zachovat věrnost, ve skutečnosti se však nedodržuje, jako např. v habituálním úmyslu, ve všeobecném sklonu k porušování věrnosti, v interpretativním úmyslu či v prostém předpokladu, že věrnost nebude zachována⁷.

2. Důkazní logika

Pro důkazní logiku k prokázání nulity manželství z důvodu vyloučení věrnosti platí to, co je obecně definováno k prokázání celkové simulace, přičemž je třeba vzít na vědomí jistá specifika vztahující se k dobru potomstva.

I. **Přímý důkaz:** doznání neboli prohlášení simulujícího kontrahenta. Hledá se doznání osoby, která měla vylučovat dobro věrnosti. Soudce tedy na prvním místě hledá, zkoumá

a dotazuje se jaký úmysl měl údajně simulující kontrahent. Doznání může být buď v průběhu řízení, to je tzv. soudní doznání, a nebo před zahájením řízení, a to nejlépe před uzavřením sňatku. Toto mimosoudní doznání je třeba hodnotit ve vztahu k okolnostem a času, ve kterém bylo proneseno. Pro hodnocení je důležitá také věrohodnost a způsobilost svědků, kteří slyšeli takové prohlášení. Při vyloučení věrnosti hledáme pozitivní akt vůle, kterým by kontrahent nechtěl dodržovat manželskou věrnost. Soudce při šetření musí mít na paměti, že rozlišujeme v dobru věrnosti vyloučení samotného práva a výkonu tohoto práva (podobně jako u *bonum prolis*), přičemž pouze vyloučení samotného práva prostřednictvím pozitivního aktu vůle zapřičiňuje nulitu manželství. Je tedy nutné aby nupturient, ještě před uzavřením manželství, pozitivním aktem vůle, si vyhradil právo svobodně disponovat se svojí sexualitou i po uzavření manželství. Jestliže ten kdo vylučuje právo na výhradnost sexuálního darování v manželství *in facto esse*, jistě nezachovává závazek manželské věrnosti, ale naopak není samozřejmé a automatické, že ten kdo poškozuje výlučnost sexuálního darování v manželství *in facto esse*, vylučuje tak samotné právo dobra věrnosti. Jestliže však během řízení se dokáže porušování dobra věrnosti v průběhu manželského života, může se předpokládat, že mohlo být vyloučeno samotné právo. Jinými slovy, pro zneplatnění manželství není dostačující, že po uzavření manželství některý z manželů nezachovával manželskou věrnost, ale je nezbytné, aby nupturient ještě před uzavřením si vyhradil právo disponovat podle své vůle se svojí sexualitou. Jak stanovila jurisprudencce, lze předpokládat, že porušení práva na výlučnost sexuálního

darování je ukazatelem vyloučení práva na manželskou věrnost v případě, kdy nupturient udržuje milenecký vztah s tímž milencem jak před, tak po uzavření manželství. Proto je třeba při vyšetřování více hledět na kvalitu porušování věrnosti, než na kvantitu nedodržení věrnosti.

II. Nepřímý důkaz: podobně jako u celkové simulace nebo vyloučení některého z podstatných prvků nebo vlastností manželství je nezbytné prošetřit existenci nebo neexistenci toho, co by mohlo být v konkrétním případě důvodem pro simulaci tzv. *causa simulandi*, která v důkazní logice pro neplatnost musí být závažná neboli *gravis*. Rozlišujeme dále blízký důvod simulace *proxima* a vzdálená (*remota*), jimž je osobnostní profil patrně simulujícího. Naproti tomu musí brát v úvahu důvod pro uzavření manželství, který pro doložení neplatnosti se vyžaduje proporcionálně nezávažný.

III. Okolnosti: okolnosti jsou skutečnosti, které jsou jazykem skutečností. Pro vyloučení dobra věrnosti je zvláště důležitá okolnost praktikování cizoložných vztahů, toho kdo by měl vylučovat dobro věrnosti. Okolnosti dále rozlišujeme předcházející, doprovázející a následné.

IV. Věrohodnost strany: je zvláště důležitá v případě, že údajně simulující kontrahent je stranou žalující v řízení, nebo v případě nedostatku důkazů či v případě rozporu mezi výpověďmi.

3. Na co má dbát soudce, auditor a konzultor a co má zjistit⁸

1. Jaký styl života vedl údajně simulující, zda to byla osoba dopouštějící se snadné promiskuity a citových povyražení. Jedná se zde o okolnost obecného charakteru, která však může osvětlit kontext celé záležitosti.

2. Jaké představy měla údajně simulující osoba o manželství, zda přijímala manželství jako jedinečné, se závazkem věrnosti. Jaké byly eventuelní důvody protikřesťanského smýšlení vzhledem k manželství a zda je možné je dokázat (např. prostřednictvím svědecktví osob, které slyšely, jak je údajně simulující vyslovil).

3. Zda byla osoba věrná během manželství a pokud ne, jaký druh vztahu navázala (příležitostný, trvalý)? Jak je možné vztah/y dokázat (doznáním simulujícího či jiných zainteresovaných osob, svědeckými výpověďmi, okolnostmi s uvedením jmen, doby, místa; událostmi, dopisy či jinými vhodnými dokumenty)?

4. Jaké úmysly měl údajně simulující před uzavřením manželství vzhledem k němu, k případným milostným příhodám či vztahům? Zvláště u vztahů je důležité se dovědět, jaké dohody, domluvy byly mezi údajně simulujícím a milencem – zda měli v úmyslu v případě uzavření manželství přerušit vztah či naopak v něm pokračovat bez ohledu na uzavření manželství. Také zde je nutné získat důkaz – prostřednictvím svědeckých výpovědí, věrohodných dokumentů, událostí.

5. Proč údajně simulující uzavřel manželství a proč zrovna křesťanské manželství a jaký byl důvod svatby? Podle praxe jurisprudence se má za to, že nakolik je tento důvod slabší (tj. v morálním a náboženském významu, co se týče zájmu, podmínění třetími osobami), natolik je pravděpodobnější odmítnutí, vyloučení manželského závazku a naopak.

6. Důležité je také se informovat, zda se údajně simulující osoba vyjádřila před svatbou slovy ohledně vlastní jedinečnosti manželství, zda se cítila vázána jedinečným a výlučným způsobem k osobě druhého manžela

(také vzhledem k výkonu sexuality), a pokud ne, pak je třeba zjistit, zda byly nějaké osoby, které na toto téma slyšely přesvědčené a uvážené hovory (ne vtípky a chvastounství).

7. Jak zachovávala údajně simulující osoba manželskou věrnost během manželství? Zda ji porušila s osobou, s níž měla vztah již před uzavřením manželství a předem to tak plánovala, nebo zda dala vzniknout novému vztahu? Pokud zde byl nějaký nový vztah, pak je nutno zjistit, zda šlo o vztah/y příležitostné, jak dlouho po svatbě se to událo a jak často k tomu docházelo? Všechny tyto okolnosti je třeba s jistotou dokázat, a to na základě jistých zdrojů, s uvedením jmen, událostí, času. Jedná se o okolnosti, které mohou mít odlišnou důkazní závažnost (jiné je to v případě, že šlo o vztah s toutéž osobou, který pokračoval i navzdory uzavřenému manželství a jiné, když to byl vztah, který započal až po letech manželství, které procházelo obtížemi).

8. Jak údajně simulující osoba odůvodňovala nevěru před druhým manželem nebo jinými lidmi? Arogantně s tvrzením, že šlo o vlastní „právo“ nebo naopak s vědomím viny a snahou o nápravu? To jsou dva subjektivní postoje, které vedou ke dvěma odlišným vysvětlením vůle údajně simulujícího vůči závazku věrnosti.

9. Užitečné je také zjistit, jak subjekt zachovával jiné manželské závazky, jak se ku příkladu choval k druhému manželovi, zda přijal potomstvo, jak se o ně staral, jak se podílel na rodinném životě (ekonomicky, svou přítomností). Obvykle to bývá tak, že když někdo chybí v jedné tak závažné oblasti, neláska k druhému manželovi a rodině se rozšíří i do jiných oblastí. Bylo by dobré též zjistit, kdy došlo k takovému odcizení.

4. Příklady

a) *Richard - Ticiána*

Richard a Ticiána již pracovali, byli spolu nějaký rok zasnoubeni. Richard byl odhodlaný, pracovitý mladý muž s jasnými představami a měl Ticiánu upřímně rád. Ticiána byla poněkud povrchní dívka, která nebyla tolik energická ani iniciativní.

Po době zasnoubení se Richardovi podařilo našetřit peníze a najít bydlení. Vzali se tedy. Vše probíhalo během svatební cesty dobře, a také během prvních dnů po nastěhování. Ani ne měsíc po svatbě našel Richard v domě blok s poznámkami, který tam Ticiána neprozřetelně zanechala. V něm bylo formou deníku popsáno, jaké chovala Ticiána city vůči svému nadřízenému v práci, a také velmi detailně popsáno sexuální stýkání, které s ním Ticiána započala před nějakým měsícem, a které pokračovalo i nadále v hotelech, kanceláři a příležitostných místech.

Richard byl z toho rozhozen a spravedlivě postavil Ticiánu před volbu. Ta zaujala velmi pochybný postoj se slibem nápravy, avšak s nadřízeným se stýkala i nadále. Když Richard neviděl dobrou vůli ani úsilí zachovávat manželský závazek, definitivně Ticiánu opustil.

Kauza byla velmi obtížná vzhledem k získání důkazů. Bylo tam málo svědectví o vztahu Ticiány s nadřízeným (pracovali spolu jen oni dva) a žádné přímé svědectví o jejich úmyslech, především z doby před svatbou. Ticiána však přihlásila ke svému deníku, který manžel našel a uznala i jeho obsah. Z tohoto dokumentu se objasnilo, že i přes blížící se svatbu Ticiána nehodlala přerušit vztah s nadřízeným, vůči němuž pocítovala nepře-konatelnou fyzickou přitažlivost. Bála se, že tento vztah dříve či později skončí, avšak ze

své strany chtěla udržet vztah, dokud to bude možné. Ve skutečnosti psala a telefonovala milenci i během svatební cesty a navrátila se k intimnímu vztahu s ním hned po návratu z této cesty. I přes vágní slibování polepšení a vyjádření lásky k Richardovi, Ticiána nečinila rozhodnou volbu zachovávat výlučné právo manžela na dar sebe sama – též v oblasti sexuality – a prokázala činy, že skutečně nechtěla přijmout závazek věrnosti.

Tento příklad ukazuje, že i přes důkazní nedostatek ve svědectvích může stačit listinný důkaz (diář, který byl s naprostou jistotou autentický vzhledem k autorství a době vzniku) a okolnosti (cizoložný vztah, který byl přerušen pouze po dobu svatební cesty a jen kvůli vzdálenosti Ticiány od milence; praktická nevěle Ticiány opustit milence), které mohou vést k morálně jisté rekonstrukci vůle jednoho z manželů vylučovat jeden z manželských závazků, v tomto případě věrnost, jakožto výlučný dar sexuálního sjednocení s manželem.

b) *Katka - René*

Katka byla dobrá, jednodušší, trochu naivní dívka. Poznala Reného, zasnoubila se s ním a vzala si ho. René byl těkavý mladý muž, který měl rád zábavy a radovánky s přáteli. Katka s ním příliš šťastná nebyla. Byl často s kamarády mimo domov, vůči své manželce byl málo pozorný a málo citlivý na její požadavky (např. touhu po potomstvu). Manželství se rozpadlo po několika letech. Katka se znovu civilně vdala a přála si uspořádat svůj nový svazek, a proto podala žalobu na platnost manželství z důvodu vyloučení věrnosti ze strany Reného.

Soud musel bohužel konstatovat platnost manželství. Přímý důkaz byl totiž velmi ne-

dostatečný. Svědectví Reného přítel si odporovalo a nepřímý důkaz byl obecný a protichůdný. Obecný, protože svědci neřekli, než obecné fráze: „Líbily se mu holky... byl obklopen ženami“ a ne přesná fakta. Protichůdný, protože kdekoli se zdálo, že jde o přesná fakta, protiřečení mezi výpověďmi bylo takové, že nebylo možné pochopit, jak to vlastně bylo. Jeden ze svědků, jistá Milena, potvrdila, že měla před svatbou vztah s Reném, který skončil krátce před jeho svatbou a znovu byl obnoven asi rok po svatbě, avšak pouze příležitostně a na krátký čas. Nejenže výpověď Mileny neprokázala simulaci, ale také Reného výpověď ještě více zmátla celou rekonstrukci událostí, když tvrdil, že Milenu poznal až po svatbě s Katkou. Nikdo ze svědků nedokázal s jistotou objasnit situaci a dosvědčit, kdo říká pravdu, zda René nebo Milena.

Tento příklad ukazuje, že dříve než se předloží kauza, je třeba, aby získal konzultor záruku možnosti alespoň minimálního důkazu simulující vůle subjektu, který měl vylučovat věrnost, a především, aby byla dána záruka, že fakta, o nichž budou soudci jednat, budou moci být zrekonstruovány natolik dostatečně, že budou uznány za jisté a determinující. Ze soudního hlediska je Milenino svědectví naprosto nejisté a ostatní svědectví o „mnoha ženách“ jsou zcela nedeterminující. Jinými slovy, chce to velkou moudrost, aby se ušetřilo další zklamání dobrým ženám, které jich tak jako Katka již mnoho zakusily.

c) Laura - Pavel

Laura pracovala jako výborná učitelka a byla též aktivní dobrovolnicí v sociální oblasti. Právě při dobrovolnictví se seznámila s Pavlem, do něhož se zamilovala. Plánovali svatbu, k níž také došlo. Během posledních

týdnů před svatbou se Lauře zdál Pavel méně nadšený a přesvědčený. Během několika měsíců po svatbě zaujal Pavel vůči Lauře postoj odcizení, který se projevoval mlčenlivostí, nezdořilostí, ustavičnými odchody z domu, až se nakonec zcela z domova vzdálil.

Laura se o důvodech manželova odcizení dověděla od společných přátel, že v době posledních měsíců zasnub potkal Pavel znovu jistou Simonu, se kterou měl již několikaleté dítě. Vztah Pavla se Simonou se přerušil, avšak znovu byl navázán během posledních měsíců jeho zasnub s Laurou. Přesto došlo ke sňatku, přičemž když po několika měsících Pavel Lauru opustil, Simona již čekala jeho další dítě. Oba rodiče se k dětem přiznali.

Pavel a Simona navázali vztah před Pavlovou svatbou a uzrálo v nich přesvědčení, že ve svém vztahu budou pokračovat i přes Pavlovo manželství. Toto dosvědčili někteří Pavlovi přátelé, kteří se mu to v té době snažili rozmluvit, avšak jeho snoubenku se neodvážili o tom informovat. Pavel, který se jeví jako osoba slabého charakteru, ovládaná Simoninou osobností, neměl odvahu se ustálit a zřít se blížící se chystané svatby. Byl zajisté rozhodnut i nadále pokračovat ve vztahu se Simonou, kterou byl uchvácen natolik, že již několik měsíců po svatbě s ním počala dítě. Pavlovo otcovství vzhledem k tomuto i předchozímu dítěti bylo prokázáno také listinnými důkazy. Jeho přátelé, o nichž byla řeč výše, potvrdili jednak události a jednak Pavlovy úmysly před svatbou, vzhledem ke vztahu se Simonou.

Tento příklad poukazuje na to, že přestože je dostatečně jasný, setkal by se s vážnými důkazními obtížemi, kdyby Pavel, Simona a jejich přátelé odmítli spolupráci při hledání pravdy a pravdivé rekonstrukce událostí.

Laura se vše dověděla až Pavlovým odchodem a od jeho přátel. Konzultor se musí tedy postarat o to, aby nejprve ohodnotil proveditelnost kauzy, a to nejen vzhledem k teoretickému opodstatnění, ale také na základě jeho dokazatelnosti před soudem. Soud může totiž rozhodnout jedině na základě prošetřených faktů.

Poznámky

¹ Pius XI., encyklika *Casti connubii*, AAS 22, str. 546.

² sv. Augustin, *De nupt. et conc.*, kniha I, 1 a 17; sv. Tomáš, *STh*, dodatek, q. 43, čl. 3, ad 3.

³ F. M. Cappello, *De matrimonio*, 1961, str. 11, č. 15.

⁴ P. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, 1932, svazek II, str. 85, č. 906.

⁵ *coram Pompedda*, rozhodnutí ze dne 26. listopadu 1993, RRDec., svazek LXXXV, str. 717, č. 3.

⁶ V rozsudku *coram Anné* ze dne 19. prosince 1969 bylo výslovně potvrzeno: »Za neplatně uzavírající manželství je třeba pokládat ženu, která při vstupu do manželství setrvala aktuálně nebo virtuálně v pevném rozhodnutí poskytnout své tělo i jiným mužům, přičemž jednala podle vlastního úsudku jako paní a zákonodárkyně sebe samotné na základě zásad volné lásky. Tato žena totiž úmyslně nepřijímá závazek zachovávání věrnosti a vylučuje takový závazek pozitivním úkonem vůle, když si osobuje právo podle vlastního úsudku se spojovat s ostatními, což je víc než dost k neplatnosti manželství. Taková žena totiž odmítá předat partnerovi trvalé a výlučné právo na tělo.« (ARRT Dec., svazek LXI [1969] 1174, č. 3).

⁷ srov. *coram Bruno*, rozhodnutí ze dne 15. června 1990, č. 70, č. 6.

⁸ Devět bodů, na něž se nemá zapomenout, jakož i následující příklady (s mírně pozměněnými jmény) jsou převzaty z knihy: BIANCHI, P. *Quando il matrimonio é nullo?*, s. 127-135.